

Etnografkinja Darinka Veić

Kad su se 1979. godine analizirali počeci istraživanja i zanimanja za narodnu kulturu (V.Č.-K. Etnološka tribina, 2, str. 67-88), nepravedno je, ali nenamjerno, izostavljen rad **Darinke Veić**. Naime, u to je vrijeme rukopis njezine *Etnografske spomenice* bio nedostupan javnosti. Tek ga je, gotovo dvadeset godina kasnije, autoričin sin, Zvonimir Veić, dao “na valorizaciju Etnografskom muzeju u Splitu”. Nakon pozitivnih ocjena, rukopis je 2000. godine objavilo Hrvatsko kulturno društvo “Napredak” u Splitu pod naslovom *Etnografska spomenica o narodnom životu i običajima stanovnika Neorića i Sutine u Mučkoj krajini u prvoj polovici XX stoljeća*, s napomenom priređivača da je to “obol u povodu obilježavanja 90 godina Etnografskog muzeja Split”. Sada, uoči 100-te obljetnice splitskog Etnografskog muzeja progovaramo o toj monografiji.

Knjiga obasiže 112 stranica, od čega je 99 stranica tekst etnografskog sadržaja Darinke Veić popraćen s 20 ilustracija. Među njima je i odlomak autoričina rukopisa i presnimak crteža muškarca u narodnoj nošnji iz Enciklopedije Leksikografskog zavoda. Na unutrašnjim su koricama tekstovi o autorici i njezinu radu koje potpisuje urednik Mladen Vuković. Knjiga počinje navodima iz djela Antuna Radića *Osnove za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu* (str. 5). Tome slijedi *Priređivačevo slovo Zvonimira Veića* (str. 6-7), “slovo” urednika te, umjesto uvoda, tekst *Antun Radić – utemeljitelj hrvatske etnologije*” (str. 8-10). Priređivač je na kraju dodao tekst etnokoreologa Branka Šegovića o mučkom narodnom kolu, pjevanju i nošnji s njegovim crtežima dijelova mučke nošnje (str. 101-102) te recenziju etnologinje Renate Vujnović (str. 103-104) pisanu 27. veljače 1998. godine pod naslovom *Prva mučka etnografkinja*. Na 105. i 106. stranici navedene su *Bilješke o autorici* i *Summary* njezina sina Zvonimira Veića.

Splićanka Darinka Veić rođ. Rogošić umrla je 1984. u 73. godini života, ostavivši rukopis koji je pisala u Neoriću (tadašnja općina Muć) “od 1/IX-40 – 42/VII mj.,” kako je zapisala iznad njegova naslova. Bila je jedna od prvih školovanih učiteljica u tom dijelu Dalmatinske zagore, a prva u tek otvorenoj Osnovnoj školi u Neoriću. Udajom za mještana Stipana Veića ušla je u obitelj čije je prezime, među mnoštvom doseljenika (1720. godine 92%) u dokumentima za Neorić (Katastri Dalmacije, Povjesni arhiv Zadar), zabilježeno među malobrojnima starosjedilačkim seljanima još u 17. stoljeću. U takvoj obiteljskoj sredini upoznala je sve oblike tradicijskog života. Kao pedagog, Da-

rinka Veić promatrala je i život okolnog stanovništva. Iako je živjela na selu, očito je da je pratila tadašnje suvremene tiskovine, posebice one o životu naroda.

Objavljena tek 58 godina nakon nastanka, knjiga Darinke Veić, iako usmjerena na kulturu jednog sela, itekako je važna za struku jer odražava osnove tradicijske kulture cijeloga mučkoga kraja, kao dijela brdovitog zaleđa Dalmacije. Šteta je da je taj rad tako dugo ostao nepoznat, stoga ovim prikazom želim upozoriti na njegovu vrijednost, tim više što je zahvatila vrijeme kad je Dalmacija sa zaledem bila i pod talijanskom okupacijom. Darinka Veić očito je nastojala za buduća pokoljenja zabilježiti što veći opus tradicijske kulture Mučke krajine. Sama njezina izjava da se ljudi toga kraja ponose “*kad kažu hrvatski jezik*” i da “*ljube svoj jezik*”, ukazuje na vrijeme kad je narod nastojao da u internom životu sačuva svoju hrvatsku kulturnu tradiciju. Očito je da je autorica svojim radom svjesno pridonosila toj povijesnoj istini.

Prije Darinke Veić etnografsku građu, uglavnom po Radićevoj *Osnovi*, pisali su pretežno obrazovaniji muški “prinosnici”. Don Frane Ivanišević i fra Silvestar Kutleša koristili su Radićevu etnografsku upitnicu kao osnovu za pisanje monografija o Poljicima i Imotskoj krajini. Tim prvim opisivačima kompleksnog života i kulture na tlu Dalmacije, priključuje se Darinka Veić nastojanjem da i ona daje dokumentarni cjeloviti opis života i običaja Mučke krajine. Pritom se i ona služila *Osnovom* Antuna Radića, bivšeg tajnika Odbora za narodni život i običaje tadašnje Jugoslavenske, a danas Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Akademija je od svojih početaka, zahvaljujući nastojanju prvog predsjednika Franje Račkoga, imala u svome programu zacrtano proučavanje, kako se tada govorilo, “*mudroslovlja*” i “*povijesti prava u jugoslavenah*”. To je značilo da se Akademijin rad neće sputavati državnim granicama, već će se usmjeriti na rasprostranjenost kulture na cijelom južnoeuropskom području. Otad, pa sve do polovice 20. stoljeća, u tom su se Odboru vodile rasprave o tome što je važnije – bilježiti građu u narodnom govoru kako je tražio Radić ili književnim jezikom, kako su smatrali tadašnji mladi znanstvenici! Darinka Veić već se četrdesetih godina jasno opredijelila za ovaj drugi, moderniji pristup, koji je opće prihvaćen tek krajem pedesetih godina 20. stoljeća. Pokazala je da Radić nije imao pravo ni kad je inzistirao na tome da je vjerodostojna građa o kulturi sela *samo* ona koju zapišu seljaci, žitelji dotičnoga kraja, i to u svome dijalektu. Ona je pisala književnim jezikom, ali je obrazlagala značenje specifičnih lokalnih izraza, što je važno za razumijevanje leksika.

Darinka je bila građanka, kulturna i obrazovana žena, sa smislom za uočavanje zbivanja i ponašanja ljudi u njezinoj okolini. Takvi su pedagozi, kao svećenici, bili i Ivanišević i Kutleša, ali i neki drugi kasniji autori etnografskih zapisa. Smrt njezina supruga i teške životne, ratne i ekonomske prilike prisilile su Darinku da prekine svoj etnografski rad, pa su neka tematska poglavlja njezine *Etnografske spomenice* ostala neobrađena. Međutim, u svakom tematskom odjeljku autorica je, uz osnovni opis, dala podatke o prijašnjem statusu, jasno ukazujući na razlike u socijalnoj i materijalnoj kulturi u vrijeme početka Drugoga svjetskog rata naprama prilikama u prethodnom vremenu. Osim toga, kroz opis života autorica iskazuje razlike u ponašanju u određenim sadržajima prema spolu i životnoj dobi. Tako, npr., ističe nehigijenu radi koje umiru

osobito djeca u prvoj godini života, ukazujući tako i na nemaran odnos prema maloj djeci. Uz to je vidan i položaj žene u tadašnjoj obitelji i seoskom društvu.

Isto tako, u svakom tematskom odjeljku autorica daje i svoje mišljenje i primjere iz svoje učiteljske prakse, koristeći i objašnjavajući manje poznate domaće izraze i tadašnju administrativnu razdiobu naselja u tom kraju. Osobito je važno njezino objašnjenje o radu i životu u zadruzi, uz detaljan opis i života u obitelji. Ukazuje na proces dioba zadruga u samačke malobrojnije "familije" i njihovo prevladavanje u strukturi obiteljskog života. To se očituje i u prošlosti. Prema dostupnim dokumentima i početkom 18. stoljeća u cijeloj Mučkoj krajini prevladavale su male porodice. Tada je u samom Neoriću bilo prosječno 5,6 članova u jednoj kući. Konstantan proces dijeljenja obitelji karakterističan je za cijelo područje Dalmatinske zagore, stoljećima uzdrmane osvajanjima i ratovanjem, u koju su se slijevale migracije i iz koje su iseljavali mladi. Ta prinudna kretanja, uslijed političkih i teških ekonomskih prilika, stvorila su tradiciju raspada velikih obitelji, odnosno odlaska oženjenih sinova iz obiteljske zajednice.

Vrijednosti *Etnografske spomenice* pridonose i tečni opisi ekonomskih prilika s naznakama građanskih i političkih utjecaja na život sela. Opisan je sustav autoriteta seniora u braku, obitelji i u seoskim društvenim odnosima. Pokazana je i isprepletenost tradicijskih kvaliteta i građanskog utjecaja, običajno-pravnih normi i prihvaćanja zakonskih regulativa. Kroz pojedine sadržaje nenametljivo se naslućuje autoričin vlastiti stav o ponašanju pojedinaca i društva u cjelini, iz čega se vidi da joj je Radićeva *Osnova* zaista poslužila kao polazište za rad u kojemu je došla do izražaja njezina sposobnost uočavanja svih, pa i najskrivijih zbivanja u društvu u kojem je živjela. Njezino obrazovanje pomoglo joj je u radu, ali je za zanimanje koje je odabrala očito imala i prirodni talent.

Darinka Veić, učiteljica u Neoriću, prva je žena koja je monografski opisala život i kulturu jednoga cjelovitog područja srednje Dalmacije. Početkom 20. stoljeća, uz suradnju s urednikom Akademijina *Zbornika za narodni život i običaje*, učiteljice Nike Balarin i Paulina Bogdan-Bijelić, kao prve žene, opisale su čaranja i konavoski vez, ali se nisu upuštale u bilježenje cjelovite kulturne tradicije svoga kraja. Darinku Veić je na opisivanje tradicijske kulture mučkog kraja očito potaknula i činjenica da je neposredno pred Drugi svjetski rat direktor Etnografskog muzeja u Splitu Kamilo Tončić imao i u Zagori razvijenu mrežu suradnika za prikupljanje ukrašenih dijelova nošnje, izradu ćilima, a naročito za populariziranje elemenata nošnje i primjenu starinskog veza na tadašnje građansko žensko odijelo. Šteta je što nema korespondencije ni drugih tragova o eventualnoj suradnji autorice s nekim od autora etnografskih zapisa, djelatnika etnografskih muzeja ili članova Akademijina Odbora za narodni život i običaje. Smatramo da je, kao kulturna žena, pratila i objavljivanje narodnih pjesama i drugih napisa u dnevnom tisku. Ali, znajući sve to, ona se pred Drugi svjetski rat opredijelila za svoj etnografski rad očito i radi osjećaja potrebe očuvanja narodnoga hrvatskoga kulturnog identiteta. Time je Darinka Veić povijesti kulture dalmatinskog puka dala značajan doprinos koji će biti nezaobilazan u daljnjim proučavanjima narodne kulture i promjena u životu dalmatinskog zaleđa.